

PETROL FİYATLARI NİYE DÜŞÜYOR?

DÜŞÜK FİYATLAR PETROL ÜRETen VE TÜKETEN ÜLKELERE NASIL YANSIYOR?

Özkan AĞIŞ

TÜRKOTED

Onursal Başkanı

AMERİKA'DA NELER OLUYOR?

1965 yılında Amerika'ya çalışmaya gittiğimde beni en çok şaşırtan, akaryakıt fiyatlarının ucuzluğuydu. 1 galon benzin 70 cent'ti. Yani, benzin coca-cola'dan daha ucuzdu. Bu ucuzluk, Texas'ta ve Kaliforniya'daki petrol kuyularını durdurmuştu. Çünkü ithal benzin petrol, daha ucuzdu. Araba satışları, rekor üstüne rekor kırıyordu. Bu saadet devri, 1972 yılında başlayan petrol krizine kadar devam etti. Petrol fiyatları dört misli arttı. Amerikalılar savurganlıklarının farkına varmaya başladılar. Tasarruf frenine bastılar; Carter 1978'de çıkartmak zorunda kaldığı ve dünyada "Energy Act" olarak bilinen "Tasarruf önlemleri paketi" ile ülkesine tasarruf konseptini getirdi. Amerika'nın petrol ithalatı azalınca, dünya petrol fiyatları düşmeye başladı ancak hiçbir zaman eski seviyesine geri gelmedi. Berlin duvarının yıkılması ve Rusya'nın perestroykayı uygulamaya koyması ile Gorbaçov, soğuk savaş sona erdirdi ve o tarihten itibaren petrol fiyatları uluslararası gerginliklerle değil de, piyasa ekonomisi ile belirlenmeye başladı. Bu dönemde petrol 30-45 \$ bandında dalgalandı.

Soğuk savaşın sonlanması, sadece Rusya'da değil, Çin'de ve Hindistan'da da çok büyük ekonomik hamlelerin kaldırıcı oldu. Üçüncü ülkelerde gelişen bu ekonomik uyanışlar, enerji kaynakları talebini olağanüstü arttırdı ve 2010 yılına gelindiğinde petrol 100 \$ olmuştu. 2010-2014 arasında da bu fiyat, 100-110 \$ bandında dalgalandı durdu.

Yüksek petrol fiyatları Amerika'da kaya petrolü (shale oil) ve kaya gazı (shale gas) yatırımlarını yeniden canlandırdı ve fiyatlar 105 \$ seviyesini geçince de, bu çalışmalar hızlandı. Eski petrol kuyularının yeniden açılmasıyla ve kaya petrolünün "hidrolik parçalama" (fracturing) teknolojisi ile çıkartılmasıyla, Amerika (USA) dünyanın en büyük petrol üreticisi durumuna geldi (12.5 m.barrel/day). Böylece Amerikan ekonomisi 2007-2008 yıllarında yaşadığı ekonomik krizden (resession) çıkıyor ve FED tahvil satışlarında frenine basarak, dünyada dolar bolluğu saltanatına son veriyordu.

Bu arada, Amerika'da kaya gazı ünitesi 300 Bcm/yıl'a ulaşıyor ve Amerika, Rusya'dan sonra en çok gaz üreten ülke tahtına oturuyordu. Bu üretim doğal gaz fiyatlarını 3-4 \$/mmBtu (Avrupa'da 10-11 \$/mmBtu) seviyelerine kadar ucuzluk getiriyordu. Bu fiyatlar da sanayicilere dünyada rekabet üstünlüğü sağlıyordu.

BU ARADA DÜNYADA NELER OLDU?

Sosyalist bloğun (Çin dahil), liberal ekonomi uygulamaları ile uyanışı, ekonomide enerji kaynakları fiyatlarını hep yüksek seviyelerde tuttu (petrolü 110 dolar ve doğal gazda 10-12 \$mm Btu seviyelerinde). Bu durum başta Rusya olmak üzere, tüm petrol ve doğal gaz üreten ülkeleri şımarttı. En çok şımaran da Rusya, Katar, Suudi Arabistan ve İran oldu.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) nın 2014 yılında yaptığı tespitlere göre, petrol üreten, tuzu kuru ülkelerin dışında tüm tüketici ülkeler, bu yüksek fiyatlar karşısında oluşan cari açıkları nedeniyle, son 5 yıl içinde, enerji tasarrufu önlemlerini yürürlüğe koyarak, kemerleri iyice sıkmaya başladılar. Cari açığı azaltmak uğruna, yüksek ekonomik büyüme hedeflerini küçülttüler. Dünya'da son 20 yıl içinde iyice kronikleşmiş olan %2'lik enerji tüketim artışını %1,5'lara, daha sonraki yıllarda da %1'lere çekmeyi hedeflediler. Çin, Hindistan, Almanya, İngiltere, Brezilya ve Türkiye gibi büyük ekonomilerin, ağır sanayide yüksek teknolojilere kaymaları, dünya enerji kaynakları talep artışını durdurdu. Dünya petrol üretimi son 3 yıldır 91-93 milyon varil/gün bandını aşamadı. Çünkü talep artışı çok zayıf kaldı. Talep zayıflamasında, özellikle, Almanya, Çin, İspanya ve Amerika'daki yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmenin payı da büyük oldu. Ancak petrol talebini en çok frenleyen faktör dünyada enerji üretim verimliliğini arttıran ve sanayide enerji yoğunluğunu düşüren teknolojilerin kullanılması oldu.

Bu teknolojik gelişmeler olurken, uluslararası ilişkilerde büyük çalkantılar (turmoil) yaşandı. Rusya Kırım'ı işgal etti. Ukrayna'daki rus gerillalarını fişekleyerek iç savaş başlattı. İran nükleer santrallerinin kurulmasında ısrar etti ve hatta hızlandırdı. Katar ve Suudi Arabistan, ülkelerinin savunma gücünü arttırdılar ve Amerika ile ittifaklarını güçlendirdiler. Bu gelişmeler Arap ülkelerinde büyük rahatsızlıklar yarattı. Tunus'tan başlayan "Arap Baharı" hareketleri oradan Mısır'a, Yemen'e, Suriye'ye, Bahreyn'e sıçradı. Bu ülkelerde ayaklanmalar, demokrasiyi değil yeni askeri müdahaleleri getirdi. Politika dünyasında taşların yeniden oynaması ve bu olaylarda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde 5 büyüklerin veto haklarını kullanmaları, barış yerine savaşı getirdi. Daha önceleri sadece Afganistan'da konuşlanmış olan Taliban ve El-Kaide terör örgütleri, oluşan boşluğu gördüler ve Suriye, Irak, Libya ve Yemen'i kan gölüne çevirdiler. Rusya ile Amerika ve Avrupa arasında soğuk savaş ilerlerken, Ortadoğu'da sıcak savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu.

Düşük petrol fiyatları Rusya, İran ve Malezya gibi, oldukça yüksek maliyetli petrol üreten ülkeleri vurdu. Bu ülkelerde petrol çıkarma maliyetleri yani kuyubaşı fiyatları çok yüksek (40-50 \$ arasında). Rusya, petrol fiyatlarını her 1 \$ düşüşünde 2 milyar \$ kaybediyor. Geçen senenin başında 450 milyar \$'a kadar yükselen döviz rezervlerinin üçte biri eridi. Ruble yerlerde sürünüyor ve Putin enerji kozunu Avrupa'ya karşı eskisi kadar rahat kullanamıyor. Bir yandan maruz kaldığı ambargo, diğer yandan düşük petrol fiyatları, Rusya'nın süngüsünü iyice düşürdü. Nihayet Şubat ayı içinde Ukrayna'daki ayrılıkçı rus çetelerinden desteğini çekmeye razı oldu ve şimdi de Moskova'da Suriye ile silahlı muhalefet grupları arasında uzlaşma sağlamaya çalışıyor. Amerikan ambargosu mağduru İran, düşük petrol fiyatları ile knock-out olmak üzere iken, Amerika'ya karşı yumuşama politikaları başlattı. Hatta bu günlerde İŞİD (DAEŞ)'e karşı planlanan kara harekatında, müttefikler safına katılırsa şaşırmayalım. Ey güç! Sen nelere kadirsin!...

Düşük petrol fiyatlarından en çok etkilenen ülkelere birisi de Irak. Ülkesindeki İŞİD çetesinden kurtulamaya çalışan Irak, pek büyük badirelerle üretebildiği petrolü, pazarlara ulaştırmak için çırpınırken pazarda maruz kaldığı, düşük fiyatlar, devlet bütçesinde çok büyük yaralar açıyor. Kuzey Irak Bölgesel Yönetiminin yaklaşık bir yıldan beri doğrudan pazarladığı günde yaklaşık 300-400 bin varillik petrol de, Bölge'deki türbülans arttırıyor.

Arap Baharı gelişmeleri karşısında tahtları sarsılan Suudi Arabistan ve Katar, Amerika'nın desteğiyle Bölge'de Mısır, Türkiye, Libya ve Suriye arasında yeni politik dengeler oluşturmaya çalışıyor. Suudi Arabistan'ın yeni kralı Selman'ın bu dengelerin oluşturulmasında çok yoğun politik çalışmalara giriştiğini gözlemliyoruz.

UCUZ PETROLDEN DÜNYA ÜLKELERİ NASIL ETKİLENİYOR?

Petrolden, üretici ülkelerin bütçeleri, tüketici ülkelerin cari açıkları ve ekonomileri etkileniyor. Petrol fiyatının %10 azalması, küresel hasılayı (GDP) %0,2 küçültüyor. Ancak enflasyonist baskıyı azaltıyor ve tüketicileri rahatlatıyor. Geçen 1 yıl içinde petrolün, ortalama 40 \$'lık ucuzlaması, petrol üreticisinden tüketicisine 1,3 trilyon dolarlık kaynak aktarılması anlamına geliyor. Her yıl %1,7 büyüyen dünya ekonomisinin, 40 \$'lık fiyat düşüklüğü sürdürülebilirse, her yıl 0,7-0,8% arasında küçülme göstereceği hesaplanıyor.

Ucuz petrol, ülkelerin enerji stratejilerini ve enerji mix sepetindeki alternatif kaynakların oranlarını değiştiriyor. Ucuz petrol yalnız başına yanına ucuz gazı da alırsa daha güçlü olarak kömür ve yenilenebilir kaynaklardan kaçışı getiriyor. Petrol 100 \$, gaz 12 \$/ mm Btu iken 1500 \$/Kw'lık rüzgâr santrali yatırım feasiibl olabiliyordu. Petrol ve gazda %40'lık bir ucuzlama durumunda, 1000 \$/kw'a kadar feasiibl olamıyor ve yenilenebilir enerji kaynaklı yatırımlardan kaçış yaratıyor. Petrol

fiyatlarındaki yüksek ucuzlamalar doğal gaz fiyatlarında da ucuzlama yaratmaya başladı. Düşük petrol ve gaz fiyatlarının getirdiği üretim maliyeti azalması, üretiminde sanayiciye ve ihracatçıya mukayeseli üstünlük sağlıyor. Yani tüketici konumundaki ülkelerin GDP bazında ekonomileri küçülüyor ama üretimde karlılık arttığı için ekonomileri canlanıyor. Petrol üreten ülkelerde, petrol ve gaz gelirinin milli gelirdeki payı %25'ten fazlaysa, önceleri ithalat/ihracat dengeleri bozuluyor, sonra bütçe açıkları büyüyor, sonunda bu ülkeler, borçlarını ödeyemez duruma düşüyor (default). Amerika'da hem petrol üretiminin kuyu başı maliyeti düşük, hem de petrol ve doğal gazın milli gelir içindeki payı %10'un altında olduğu için, ekonomi sarsılmıyor ve dolar değerini koruyor. Rusya, İran, Venezüella ve Malezya gibi petrol üreticisi ülkelerde tersi oluyor. Örneğin, Rusya'da petrol ve gazın toplam ihracat içindeki payı %60'a yakın. Sadece petrolde görülen %40'lık düşük fiyat, Rusya'nın ihracat gelirlerinde yılda 120 milyar dolarlık bir azalma yaratabiliyor. Amerika, Rusya'da düşük petrol fiyatlarının yarattığı kara deliği çok net gördü. Bunun birkaç yıl devam etmesi, Rusya ekonomisini çökertir. Aynı durum İran'da, Venezüella'da ve Malezya'da var. Dünya'da hiçbir silah petrol silahından daha güçlü olamaz.

Rusya'da durumu bu kadar vahim hale getiren en önemli faktör, ağır petrol üretiminin getirdiği yüksek kuyu başı maliyeti. Arctic bölgelerde ve offshore derin sularında, üretim maliyeti 50-60 \$'ların altına düşmezken, Suudi Arabistan'da bu rakam 6-8 \$'dır. Yani Suudi Arabistan, bu düşük fiyatlara, yıllarca dayanabilir. Ancak Rusya'nın 400 milyar dolarlık rezervinin üçte biri geçen bir yıl içinde, düşük petrol ve doğal gaz fiyatlarıyla, eridi gitti. Amerika yıllardan beri ürettiği, denediği ve uygulamaya koyduğu teknolojilerle, ucuz petrol ve doğal gaz üretim imkanını yakalamıştır. Bu avantajı, yurt içinde sanayiciye rekabet üstünlüğü kazandırarak, yurt dışında da fiyatları 50\$'lar seviyesinde tutarak, müttefiki olmayan petrol zengini ülkelere karşı bir silah gibi kullanmaya devam edecektir. Bu nedenle, petrol fiyatlarının yakın bir gelecekte, eski seviyesine çıkması beklenmemektedir. Fiyatlar dalgalansa bile $\pm$ %10 bandını geçmeyecektir.

UCUZ PETROLÜN ÜLKEMİZ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Türkiye, yılda 32 milyon tonluk petrol ihtiyacının 2 milyon tonunu kendisi üretmekte ve 30 milyon tonunu ithal etmektedir. Bu tabloya göre Türkiye geçen bir yıl içinde petrole, 40 \$'lık yıllık ortalama ucuzlama üzerinden, yaklaşık 8 milyar dolar daha az ödemiş yani, ithalat/ihracat dengesindeki cari açık 8 milyar dolar azalmıştır. Fiyat ucuzlamasının getirdiği avantaj bununla da bitmiyor. Petrolün sanayi ürünleri maliyeti üzerindeki ağır baskısını da azalttı. Özellikle, demir/çelik, seramik, çimento, cam sanayileri gibi "enerji faturaları" yoğun sektörlerde maliyet azalması, sadece sanayicinin elini rahatlatmakla kalmamış, ihracatla da küresel rakiplere nazaran üstünlük yaratmıştır.

Ancak bu arada, petrolün üretim maliyetleri üzerinde yarattığı bu olumluluğu gölgeleyen gelişmeler de olmuştur. Dolar son 2 ay içinde Türk Lirası karşısında %10'dan fazla değer kazanmıştır. Milli

sanayimiz, özellikle demir/elik, kimya, tekstil, otomotiv gibi sektörlerde üretimde %70-80 oranında kullanılan ithal ara malı, dövizdeki bu güçlenme ile maliyetin artmasına neden olmaktadır. Bu durum, Şubat ayı ihracatımızda %13'lk bir azalma (10 milyar dolar) yaratmıştır. Yani, düşük petrol fiyatlarının bize sağladığı cari açık avantajının tamamından fazlası ihracat azalması ile geri verilmiştir(off-set). Ancak, güçlenen dövizin, ithalat faturası üzerindeki frenleyici baskısını da resmi rakamlar açıklandığı zaman göreceğiz.

Cari açığımızın azalması, merkez bankasına faizleri yeniden düşürme imkanı verecektir. Ucuz petrol, elektrik üretimi maliyetinde de etkisini gösterecektir. Düşük petrol fiyatları, doğal gazı da ucuzlatacaktır. Bu durum, yenilenebilir enerji kaynaklı yatırımların hız kesmesini getirebilir. Hkmetimiz yerli ve yenilenebilir kaynaklı elektrik üretim yatırımlarına ve üretimde enerji verimliliğine daha çok teşvik sağlayarak, yakaladığı avantajı korumayı sürdürmelidir.

SON SÖZ:

Avrupa da bizim gibi, enerjide %50'nin üzerinde dışa bağımlıdır. Ayrıca tarım ürünlerinde da %80'in üzerinde dışa bağımlıdır. Biz, Allaha çok şükür dünyada, tarımda kendine yeterli 7 ülkeden biriyiz. Avrupa, sanayide enerji yoğunluğunu azaltan, üretimde enerji verimliliğini arttıran önlemlerle, dışa bağımlılığı bir yaşam tarzı olarak benimsemiş ve onunla dost olmuştur. şimdi de düşük petrol fiyatlarının keyfini çıkarmaktadır. Hkmetimiz, enerji politikalarını, geliştirirken, vatandaşlarını, Avrupalı gibi rahat ettirmesi lazım. Yeni enerji stratejilerinin bu yönde geliştirilmesini bekliyoruz.

Hoşça ve Dostça Kalın..